

N:o 181.

Af Herr R. Törnebladh: Angående underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t i fråga om bildande af en pensionsanstalt för folkskolelärarnes enkor och oförsörjda barn.

Frågan om pensionering af folkskolelärare blef, efter att en lång tid hafva varit under behandling, slutligen löst genom bildande af den pensionsinrättning, hvilken varit i verksamhet från den 1 Januari 1867. Denna inrättning är dock blott afsedd för beredande af pensioner åt lärarne sjelfva, hvaremot för understödjande af dessas enkor och oförsörjda barn ingen allmän anstalt ännu kommit till stånd. Den komité, som uppgjorde förslag till den nyss omförmälda pensionsinrättningen, fann sig på samma gång böra framlägga ett dylikt till bildande af en enke- och pupillkassa. Komitén yttrar härom i sitt den 19 December 1864 afgifna betänkande:

»I närmaste sammanhang med frågan om folkskolelärarnes egen pensionering står en annan fråga, hvilken visserligen icke lika omedelbart berör undervisningens intressen, men dock icke kan betraktas för desamma främmande, nemligen frågan om en pensionsanstalt för folkskolelärarnes efterlemnade enkor och oförsörjda barn. Till följd ej mindre af detta nära sammanhang, hvari det senare ärendet står med det förra, än af den stora vikt frågan om en dylik enke- och pupillkassa i och för sig eger, icke blott för folkskolans lärare, utan äfven för kommunerna och det allmänna, hafva derföre komiterade, som fått i uppdrag att taga frågan om folkskolelärarnes pensionsväsende i hela dess vidd under ompröfning, icke ansett sig kunna underlåta att företaga äfven denna fråga till behandling, i syfte att bereda densamma en tillfredsställande lösning. Och hafva komiterade haft en särskild uppfordran härtill ej blott i den allmänna önskan att få en sådan pensionsanstalt till stånd, som uttalats ej mindre af folkskolelärarne sjelfva vid möten och andra tillfällen, än af samtliga

folkskole-inspektörerne i riket vid deras senaste sammanträde i Stockholm nästlidne Augusti månad, utan ock i det underdåniga förslag i samma syfte, som delegarne i Linköpings stifts pensionsinrättning till Eders Kongl. Maj:t inlemnadt, och hvaröfver komiterade blifvit befallde att underdånigt yttrande afgifva. De flerfaldiga försök, som i mer än 10 års tid blifvit af skollärarne gjorda att få en enke- och pupillkassa inrättad — än ensamt för dem sjelfva och än i förening med organister, kantorer och klockare, än för hela riket och än för enskilda stift — vittna också tydligt om behovet af några åtgärders vidtagande för frågans lösning. Vål kan det i detta afseende synas, som skulle omsorgen för en folkskolelärares efterlemnade enkas och barns utkomst helt och hållet vara lärarens ensak utan något sammanhang med det allmännas intressen i afseende på undervisningen, och att staten således icke borde hafva något med detta ärende att skaffa. Men om skolläraren skall med glädt mod och odeladt intresse egna sig åt sitt kall, hvilket för undervisningens framgång är nödigt, så måste han ega ej blott en sådan lön, som är tillräcklig för hans och hans familjs behof, utan äfven visshet derom, att såväl han sjelf på ålderdomen som, efter hans frånfalle, hans möjligen efterlemnade familj är betryggad mot nöd och armod. Visserligen eger folkskolelärares såsom hvar och en annan att genom sparsamhet och hushållsaktighet sjelf bereda sig denna visshet; men om också sparsamhet för folkskolelärares numera, sedan hans lönevilkor blifvit förbättrade, icke är detsamma som försakelse, torde det dock för honom i allmänhet blifva brydsamt nog att, sedan familjens behof blifvit tillgodosedda, samla några öfverskott af den lilla lönen. Ännu svårare måste det för läraren blifva att skaffa sig tillgångar för att i allmänna enke- och pupillkassan vinna delaktighet för sina efterlevandes räkning. Det visar sig således, ej blott att frågan om en enke- och pupillkassa för folkskolelärares eger ett allmänt intresse, utan ock att skollärares egna ansträngningar för sina efterlevandes utkomst icke göra andra åtgärder derfor öfverflödiga eller obehöfliga. Härvid kan dock möjligen invändas, att de ytterligare åtgärder, som för ifrågavarande ändamåls uppnående erfordras, icke tillhöra staten utan kommunen att vidtaga, då omsorgen om skollärares familj, ifall den behöfver understöd, liksom om de fattiga i öfrigt, är en kommunens enskilda angelägenhet. Men om denna grundsats å ena sidan är riktig, får likväl å andra sidan ihågkommas, att folkskolan och dermed i sammanhang stående frågor afse icke allenast ett kommunalt, utan äfven ett viktigt statsintresse, hvarföre ingen angelägenhet, som åsyftar folkundervisningens befrämjande, får anses för staten främmande. Tillika må ej förbises, att om staten genom sin mellankomst underlättar möjligheten för folkskolelärares att sjelfva betrygga sina efterlevandes utkomst utan församlingarnes betungande, detta så till vida måste lända folkskolan sjelf till fördel, som derigenom hos folket undanrödjes en möjlig anledning till ovilja mot denna läroinrättning, på hvars räkning understödet till en afliden lärares familj annars skulle skrivas.

Men utom det att ifrågavarande angelägenhet således icke får anses likgiltig för det allmänna, kan en enke- och pupillkassa för folkskolelärarne, för så vidt den skall motsvara ändamålet, omöjligen bringas till stånd utan statens mellankomst. Skall nemligen en sådan inrättning genast kunna uppfylla sitt ändamål och sedermera utan allt för dryga uppoffringar af delegarne upprätthållas, så fordras, att den af staten erhåller åtminstone ett för förvaltningskostnadernas bestridande tillräckligt grundkapital eller motsvarande årligt bidrag. Ty skall den ifrågavarande pensionsanstalten vara alldeles fristående med egen förvaltning och utan andra tillgångar till sin disposition, än som af delegarnes afgifter kunna beredas, så kan den icke på annat sätt bära sig, än att antingen pensionering icke eger rum, förrän kassan vunnit nödig tillväxt, eller ock att pensionsbeloppen sättas opropotionerligt låga i förhållande till insatserna. Det är också till följd af dessa ogynsamma förhållanden alla de försök strandat, hvilka af folkskolelärarne blifvit gjorda att blott med egna tillskott åstadkomma en enke- och pupillkassa.»

Hufvudgrunderna i komiténs förslag voro, att folkskolelärarne sjelfva med understöd af statsmedel borde besörja pensioneringen af enkor och barn efter folkskolelärarne, samt att skyldigheten till afgifters erläggande skulle åligga hvarje lärare eller lärarinna, som innehade tjänst, för hvilken vederbörande skolområde eller skoldistrikt i afseende å delegarens egen pensionering vunnit delaktighet i folkskolelärarnes pensionsinrättning, hvarjemte föreslogs, att enke- och pupillkassan skulle stå under samma förvaltning som denna pensionsinrättning.

Vid 1866 års riksdag blefvo, i följd af regeringens i ämnet gjorda, på komiténs betänkande grundade framställning, 2,000 R:dr beviljade att årligen utgå till en enke- och pupillkassa för folkskolelärare, hvarjemte Riksdagen förklarade sig ej hafva något annat att erinra mot förslaget än att den kollekt, som föreslagits att årligen utgå, borde ersättas genom statsbidrag.

Öfver det uppgjorda förslaget hördes domkapitlen, öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskoleväsende samt rikets folkskolelärare. I de yttranden, som till följd häraf inkommo, uttalades, i synnerhet af folkskolelärarne sjelfve, starka betänkligheter mot förslaget, hvilket ansågs ålägga lärarne alltför tunga skyldigheter. Komitén, som erhöll uppdrag att med ledning af de inkomna yttrandena afgifva förnyadt utlåtande, fann sig icke böra emot de framställda protesterna och betänkligheterna förorda nådig fastställelse å förslaget, utan tillstyrkte, att Kongl. Maj:t måtte i nåder låta bero vid hvad i frågan blifvit åtgjort, till dess folkskolelärarne sjelfve möjligen framdeles toge något verksamt initiativ till frågans lösning.

Sedan komitén afgaf sitt senare utlåtande, hvilket skedde den 26 September 1868, hafva snart sex år förflutit, utan att från folkskolelärarnes sida något initiativ till lösning af frågan i dess helhet, såvidt känt är, blifvit taget. Denna omständighet har tvifvelsutan sin grund i de svårigheter, som äro förenade med saken, och de

upppoffringar, den förutsätter, och helt visst skulle man mycket misstaga sig, om man häraf ville sluta till bristande intresse hos vederbörande lärare för densamma. Flera tecken antyda deremot, att detta intresse, såsom ock i sakens natur ligger, varit och är ganska lifligt. Men det är ej blott för lärarne sjelfva, som frågan är vigtig; att hon är af betydelse äfven för staten, är erkändt genom riksdagsbeslutet af år 1866, då det årliga anslaget beviljades, af hvilket, enär det för ändamålet icke begagnats, bildats en fond, som vid innevarande års slut kommer att uppgå till 16,000 Kronor. Och det synes numera vara så mycket större skäl, att från det allmännas sida åtgärder vidtagas för vinnande af det efterlängtade målet, som man dels redan sörjt, dels håller på att sörja för de flesta andra embets- och tjenstemäns enkor och barn, i hvilket afseende jag endast behöfver erinra om det förslag, som nu föreligger, angående bildande af en enke- och pupillkassa för ecklesiastike tjenstemän. Klart är ock, att en pensionsanstalt för folkskolelärares enkor och barn, svårigen kan komma till stånd, utan att staten därför vidkännes någon upppoffring. Storleken af och formen för denna kunna icke bestämmas utan i sammanhang med fastställande af de afgifter, som böra delegare åläggas, och afgörandet af den frågan, hvilka böra tillförbindas att såsom delegare i anstalten ingå. Såsom redan blifvit angifvet, gjordes mot det förra förslaget den anmärkning, att alltför stora skyldigheter genom detsamma ålades lärarne. Denna anmärkning skulle till en stor del mista sin betydelse, om endast blifvande lärare och lärarinnor förpligtades att i inrättningen ingå såsom delegare, under det att nu varande tjenstinnehafvare berättigades att på vissa vilkor blifva delegare, såsom ock i afseende på den tillämnade enke- och pupillkassan för prester och elementarlärare föreslagits. Den förbättring i folkskolelärares vilkor, som på senare tider skett, ehuru ej synnerligen betydlig, torde dock göra det något lättare för lärarne att bidraga till pensioneringen, allra helst om afgifterna ej blifva alltför höga. De närmare föreskrifter, som krävas, och de beräkningar, hvilka för uppgörande af ett ändamålsenligt förslag äro nödiga, kunna naturligtvis icke förekomma här, der det blott gäller att angifva de hufvudsakliga grunder, på hvilka ett försök till lösning af frågan borde byggas. Lika litet behöfver här upptagas frågan huruvida den föreslagna anstalten bör ställas under samma förvaltning, som den nu varande pensionsinrättningen, hvilket synes kunna leda till besparing i kostnaderna, eller icke.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt får jag föreslå,

att Riksdagen ville i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes taga i förnyadt öfvervägande frågan om bildande af en pensionsanstalt för folkskolelärares efterlemnade enkor och oförsörjda barn, hufvudsakligen på de grunder, att pensioneringen besörjes af folkskolelärarne sjelfva med understöd af stats-

medel, med skyldighet för blifvande och rättighet för nu varande innehafvare af ordinarie folkskoleläraretjenst att såsom delegare i anstalten ingå, samt derefter till Riksdagen göra den framställning i ämnet, hvartill omständigheterna kunna föranleda.

Om remiss till Tillfälligt Utskott anhålles.

Stockholm den 7 Mars 1874.

Ragnar Törneblad.